

Nr 51

Bevillningsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. samt 5 § förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker och vin.

I en den 26 oktober 1956 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 193, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. samt 5 § förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker och vin.

Beträffande författningsförslagets lydelse tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen (s. 2—3).

I propositionen föreslås, för att motverka spritmissbruket, en skärpning av omsättningsskatten på spritdrycker, medförande höjningar i utminuteringspriserna om mellan ca 4 kronor och 7 å 8 kronor, beroende på dryckens alkoholhalt och partipris. För renat brännvin blir prisstegringen ca 5 kronor 40 öre. Förslaget innebär vidare, att restaurangpriserna kommer att stiga med ungefär samma belopp som utminuteringspriserna. Skatterna på viner och maltdrycker lämnas oförändrade. De nya bestämmelserna föreslås skola äga tillämpning fr. o. m. den 5 november 1956.

Rörande motiveringen för det i propositionen framlagda förslaget får utskottet hänvisa till ovannämnda statsrådsprotokoll. Redogörelse härutinnan återfinnes under följande rubriker å nedan angivna sidor i propositionen, nämligen

Inledning, s. 4—5

Spritkonsumtionen efter den 1 oktober 1955, m. m., s. 5—12

Gällande bestämmelser rörande beskattning av rusdrycker, m. m. s. 13—16
Departementschefen, s. 16—22.

Av departementschefens anförande framgår, att en översyn av rusdrycksförsäljningsförordningen skall verkställas. Ur direktiven för den blivande utredningen skall här återges följande.

Utminutereringen från Nya systemaktiebolagets butiker är i huvudsak fri. Lagstiftningen innehåller emellertid vissa bestämmelser i syfte att undvika sådana konsekvenser av den fria utminutereringen som ansetts från nykter-

Nr 51

Bevillningsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. samt 5 § förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker och vin.

I en den 26 oktober 1956 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 193, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. samt 5 § förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker och vin.

Beträffande författningsförslagets lydelse tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen (s. 2—3).

I propositionen föreslås, för att motverka spritmissbruket, en skärpning av omsättningsskatten på spritdrycker, medförande höjningar i utminuteringspriserna om mellan ca 4 kronor och 7 å 8 kronor, beroende på dryckens alkoholhalt och partipris. För renat brännvin blir prisstegringen ca 5 kronor 40 öre. Förslaget innebär vidare, att restaurangpriserna kommer att stiga med ungefär samma belopp som utminuteringspriserna. Skatterna på viner och maltdrycker lämnas oförändrade. De nya bestämmelserna föreslås skola äga tillämpning fr. o. m. den 5 november 1956.

Rörande motiveringen för det i propositionen framlagda förslaget får utskottet hänvisa till ovannämnda statsrådsprotokoll. Redogörelse härutinnan återfinnes under följande rubriker å nedan angivna sidor i propositionen, nämligen

Inledning, s. 4—5

Spritkonsumtionen efter den 1 oktober 1955, m. m., s. 5—12

Gällande bestämmelser rörande beskattning av rusdrycker, m. m. s. 13—16
Departementschefen, s. 16—22.

Av departementschefens anförande framgår, att en översyn av rusdrycksförsäljningsförordningen skall verkställas. Ur direktiven för den blivande utredningen skall här återges följande.

Utminuteringen från Nya systemaktiebolagets butiker är i huvudsak fri. Lagstiftningen innehåller emellertid vissa bestämmelser i syfte att undvika sådana konsekvenser av den fria utminuterings som ansetts från nykter-

hetspolitiska eller ordningsmässiga synpunkter stötande. Sålunda gäller t. ex. förbud att sälja till minderåriga och till berusade personer. Utlämnning av rusdrycker må vägras, när särskild anledning förekommer till misstanke att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon. Möjlighet finns också att »avstänga» missbrukare. Nykterhetsnämnden kan vid bötesansvar förbjuda missbrukaren att köpa hos Nya systemaktiebolaget och skall om detta förbud underrätta de utminuteringsbutiker som ligger närmast »den avstängdes» bostad och arbetsplats. Har butiken fått sådan underrättelse, får personalen vägra att sälja till den avstängde. En liknande avstängningsmöjlighet finns beträffande langare. Vissa begränsningar gäller även beträffande köp genom ombud. Personer under 18 år får inte användas som ombud. Slutligen är butikstiderna i viss mån begränsade.

Erfarenheten synes visa att dessa bestämmelser inte alltid kunnat fylla sitt syfte. Krav har även framkommit, bl. a. inom riksdagen, på vissa förändringar i restriktiv riktning. Sålunda har man uttalat sig för inskränkningar i, ev. avskaffande av möjligheterna att köpa genom ombud. Den avstängningsanordning som lagstiftningen innehåller har blivit föremål för kritik och synes på sina håll inte alls ha kommit till användning. Ytterligare har man framfört önskemål om inskränkningar i butikstiderna och om slopad försäljning av brännvin i 1/3-literbuteljer.

De båda sistnämnda önskemålen har jag berört i två i andra kammaren avgivna interpellationssvar. Vad jag då anförde innebar att man inte i dåvarande läge borde tillgripa detaljmässiga regleringar av den art, som statsmakterna så sent som 1954 efter grundliga utredningar funnit otjänliga såsom nykterhetspolitiska medel. Beträffande 1/3-litrarna framhölls vidare att vi hade erfarenheter från en period då 1/3-literbuteljerna varit slut inom vissa försäljningsområden. Dessa erfarenheter gav vid handen att ett borttagande av 1/3-litrarna i stort sett skulle sakna betydelse. Någon anledning att inta en ändrad ståndpunkt i denna särskilda fråga synes knappast föreligga för närvarande. Detsamma gäller i stort sett butikstiderna. Uteslutet är emellertid inte, att erfarenheterna från det gångna året kan ge underlag för vissa jämkningar. Vad angår övriga här nämnda frågor måste man ävenledes ställa sig i någon mån tveksam inför värdet av skärpta restriktioner. Det kan nämligen bli en konsekvens av strängare bestämmelser att den illegala marknaden tillföres nya kunder. De vunna erfarenheterna pekar emellertid på att man trots detta bör överväga om inte vissa regler bör ges ändrat innehåll. Jag vill här särskilt nämna bestämmelserna om avstängning och ombudsköp.

På andra områden kan jämkningar i motsatt riktning vara påkallade. De farhågor som man hyste i fråga om starkölet har sålunda inte besannats. Konsumtionen har, bortsett från den första månaden, varit anmärkningsvärt låg. Denna dryck har inte kunnat spela den roll såsom konkurrent till brännvinet som avsetts.

Bestämmelserna om starkölet gjordes förhållandevis restriktiva, och det förutsågs att man, om erfarenheterna gav stöd härför, framdeles kunde få överväga vissa lättnader. De nyss antydda erfarenheterna tyder på att sådana lättnader redan nu kan vara möjliga. I första hand gäller detta utskänkningsenheten. Det bör, på grundval av inkomna uppgifter om försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning, övervägas om måltidstvänget kan slopas i fråga om starköl. Vidare bör i belysning av de vunna erfarenheterna prövas huruvida de nuvarande principerna för begränsning av antalet utminuterings- och utskänkningsställen för starköl är ändamålsenliga.

De frågor som här angivits bör prövas av särskilda utredningsmän. Dessa bör vara oförhindrade att upptaga även andra frågor beträffande rusdrycks-

försäljningen som kan aktualiseras av de vunna erfarenheterna. Jag tänker härvid särskilt på de svårlösta spörsmål som anmäler sig i anslutning till de s. k. förtäring- och förvaringsförbuden. Vid översynen av rusdrycksförsäljningsförordningen kan det bli nödvändigt att ingå på annan, närliggande lagstiftning. Utredningsmännen bör vara oförhindrade att göra detta. Vad särskilt angår ölförsäljningsförordningen vill jag emellertid framhålla, att dennas framtida utformning i väsentlig mån är beroende av de resultat vartill den pågående utredningen om bryggeriernas företagsform kan komma. Denna förordning bör därför i princip lämnas åsido.

Utredningen bör bedrivas med skyndsamhet.

Utskottet. Det nu framlagda förslaget har till syfte att främja den nedgång av spritkonsumtion och alkoholskador, som är målet för 1954 års reformer inom nykterhetspolitiken.

I propositionen har lämnats en redogörelse för utvecklingen av nykterhetstillståndet efter den 1 oktober 1955. Av redogörelsen framgår att konsumtionen de första månaderna steg med ungefär en tredjedel jämfört med motsvarande månader ett år tidigare samt att den kvarblivit vid denna nivå. Beträffande missbruket konstateras en betydande ökning. Antalet omhändertaganden för fylleri har ökat med drygt 100 procent och tendensen är snarast stigande. På vissa orter, främst Stockholm, har mycket höga fyllerisiffror förekommit. I huru hög grad missbruket ökat framgår också av rapporter om att de nykterhetsvårdande organen har avsevärda svårigheter att bemästra dem åvilande arbetsuppgifter.

När 1954 års riksdag beslöt att förskjuta tyngdpunkten i nykterhetspolitiken från restriktionslagstiftning till positiva nykterhetsfrämjande åtgärder och att i samband därmed avskaffa motboksransoneringen, räknade man med att övergången till fri försäljning skulle medföra svårigheter av olika slag. Utskottet avser inte att nu ingå på frågan i vilken mån utvecklingen avvikit från vad som då var att förutse. Det måste emellertid konstateras, att en allvarlig försämring av nykterhetstillståndet ägt rum samt att man ännu ett år efter det fria försäljningssystemets införande inte kan skönja några säkra tecken till återgång. Även om man i likhet med departementschefen kan finna vissa positiva drag i utvecklingen, måste läget i stort sett betecknas som oroande. Departementschefen har framhållit att den snabba ekonomiska utvecklingen sedan år 1954 medfört en sänkning av realpriset på spritdrycker och en ökning av köpkraften som haft samma verkningar, som om man vid oförändrad köpkraft företagit en successiv sänkning av spritpriserna. Att detta förhållande haft betydelse för utvecklingen finner utskottet uppenbart.

Innan utskottet närmare än som skett ingår på det föreliggande förslaget, får utskottet starkt understryka departementschefens uttalande att statsmakterna bör fullfölja utbyggnaden av samhällets positiva nykterhetsfrämjande insatser i enlighet med 1954 års riksdagsbeslut. Behovet av en fortsatt utbyggnad gör sig för närvarande främst gällande inom nykterhetsvården. Samtidigt med den fortsatta utbyggnaden av de positiva åtgärderna bör man överväga förändringar i rusdryckslagstiftningen i syfte bl. a. att

försvåra åtkomsten av sprit för missbrukare och för ungdomar under 21 år. Utskottet hälsar med tillfredsställelse att en utredning i ämnet skall igångsättas och förutsätter att därpå grundade förslag skall kunna föreläggas 1957 års riksdag. Den i propositionen föreslagna skattehöjningen bör ses mot bakgrunden av dessa åtgärder. Den framträder såsom ett led i en förnyad ansträngning från samhällets sida för en förbättrad folknykterhet.

Utskottet är medvetet om att betänkligheter kan möta mot att av nykterhetspolitiska skäl företaga en höjning av spritpriserna. Vissa skäl skulle i och för sig också kunna tala för att avvakta ytterligare någon tid för att vinna säkrare erfarenhet. Det måste emellertid beaktas, att en fortsatt konsumtion och ett kvarblivande missbruk på nuvarande höga nivå kan medföra allvarliga bestående skador. Vad nyss anförts om verkningarna av den ekonomiska utvecklingen innebär vidare, såsom departementschefen påpekat, att spritbeskattningen inte längre utgör det stöd för övriga åtgärder som förutsattes vid 1954 års reformbeslut. De erfarenheter, som skulle kunna vinnas, om spritpriserna lämnades oförändrade, skulle med andra ord inte bli rättvisande. Den i och för sig måttliga prishöjning som nu föreslagits torde kunna få betydelse för stora konsumentgrupper, icke minst bland ungdomen. Det är enligt utskottets mening också sannolikt att den kan dämpa missbruket, främst på det sättet att den kan utgöra en återhållande faktor i gränsskiktet mellan måttlighetsförbrukare och missbrukare. Utskottet kan sålunda instämma i departementschefens uttalande att den föreslagna höjningen av spritpriserna torde vara en förutsättning för att 1954 års reform skall kunna verka på sätt som avsetts. Det kan även förtydliga framhållas, att man i närvarande läge torde kunna påräkna att hos en bred allmänhet finna förståelse och stöd för en höjning av spritpriserna.

Utskottet vill alltså tillstyrka att en höjning av spritbeskattningen nu företages. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att spritpriserna får ungefär samma höjd i förhållande till de stora konsumentgruppernas köpkraft som de år 1949 gällande. Den i propositionen gjorda avvägningen av skattesatserna finner utskottet lämplig.

Utskottet anser sig också kunna godtaga, att utskänkningsskatten, i avbidan på ett slutligt ställningstagande vid 1957 års riksdag, skall utgå med ungefär samma belopp i kronor räknat som tidigare. Den föreslagna ändringen i procentsatsen för denna skatt bör alltså komma till stånd.

Departementschefens förslag att skattesatserna för vin, starköl och vanligt öl skall lämnas oförändrade biträdades av utskottet. Det är enligt utskottets åsikt önskvärt att man på detta sätt skapar ökade förutsättningar för den vid 1954 års reformbeslut avsedda övergången till svagare drycker.

I samband med de nya skattesatsernas ikraftträdande uppkommer åtskilliga problem. Utskottet finner i likhet med departementschefen angeläget att de nya skattesatserna får tillämpas snarast möjligt. Den föreslagna skattehöjningen är nämligen sådan att det skulle innebära betydande risker från ordnings- och nykterhetssynpunkter om densamma tillkännagavs i förväg. Utskottet tillstyrker därför departementschefens förslag, att de nya

bestämmelserna skall äga tillämpning fr. o. m. den 5 november 1956. Utskottet förutsätter, liksom departementschefen, att Nya systemaktiebolaget inte bedriver någon försäljning nämnda dag.

Förslaget om beskattning av de lager som finns hos Nya systemaktiebolaget och hos utskänkningsinnehavare tillstyrkes av utskottet.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 193, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. samt 5 § förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker och vin.

Slutligen får utskottet hemställa, att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning

Stockholm den 2 november 1956

På bevillningsutskottets vägnar:

FILIP KRISTENSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sjö Dahl, Franzon, Gustaf Elofsson, Eriksson, Söderquist, Thun, Anders Johansson, Erik Jansson, Werner och Magnusson; samt

från andra kammaren: herrar Kristensson i Osby, Sundström*, Nilsson i Svalöv, Sjölin, Vigelsbo, Kollberg, Kärrlander, Henriksson, Asp och Andersson i Essvik.

* Icke närvarit vid justering av betänkandet.

Reservationer:

1) av herrar *Kristensson* i Osby, *Söderquist*, *Anders Johansson*, *Sjölin* och *Kollberg*, vilka ansett att till utskottets motivering bort fogas följande:

Under hänvisning till vad utskottet ovan anført om nödvändigheten av denna åtgärd ur nykterhetspolitisk synpunkt vill utskottet emellertid uttala att detta steg inte bör leda till en ökning av det totala skattetrycket. Utskottet förutsätter därför att 1957 års riksdag med anledning härav förelägges förslag till skattesänkningar. Utskottet syftar därvid i första hand på en sänkning av den direkta beskattningen.

II) av herrar *Gustaf Elofsson* och *Eriksson*, vilka anfört följande:

Alla torde vara överens om att utvecklingen på spritkonsumtionens område sedan motbokens slopande manar till allvarlig eftertänksamhet och åtgärder till en begränsning av spritkonsumtionen synes vara ytterst aktuella. Förslagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 193, som i allt väsentligt bygger på en relativt stor höjning av spritpriserna, kan enligt vår mening måhända medverka till en sänkning av spritkonsumtionen, men inte till en begränsning av spritmissbruket. För att komma till rätta med det sistnämnda måste helt andra åtgärder tillgripas. Ett återinförande av restriktiva begränsningar av spritinköp torde vara den effektivaste vägen att rent allmänt pressa spritkonsumtionen tillbaka.

I anledning av vad ovan anförts hemställes

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 193; och

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamma åtgärder i syfte att återinföra någon form av ransonering i fråga om spritinköp.

III) av herrar *Magnusson* och *Nilsson* i Svalöv, vilka anfört följande:

Att slopandet av motbokssystemet till en början skulle leda till en ökad spritkonsumtion har länge stått klart. Å andra sidan har man räknat med att konsumtionen efter en övergångstid skulle sjunka och nykterhetstillståndet efter hand förbättras. Vi hyser alltjämt den uppfattningen att de nya riktlinjerna för nykterhetspolitiken i längden skall få gynnsamma verkningar. Vi kan emellertid icke bortse från att tillståndet i närvarande stund är mycket allvarligt och att kraftåtgärder är erforderliga för att söka nedbringa spritkonsumtionen. I detta läge har vi icke velat motsätta oss ett försök att genom en väsentlig prishöjning minska efterfrågan på spritdrycker.

Den föreslagna höjningen är i kronor räknat större för de dyrare sprit-sorterna. Någon nykterhetspolitisk motivering härför kan icke anföras. Lämpligare hade enligt vår mening kunnat vara att höja omsättningsskattens fasta avgift med ett enhetligt belopp, t. ex. 5 kronor per liter. Under den korta tid som stått till förfogande för behandling av propositionen har vi emellertid icke närmare kunnat undersöka verkningarna av en sådan ordning och har därför icke velat ställa något yrkande på denna punkt.

Den föreslagna prishöjningen beräknas för budgetåret 1957/58 medföra en ökning av statsinkomsterna med ca 150 miljoner kronor. Med detta belopp skulle alltså den totala skattenivån komma att stiga. En sådan effekt av en nykterhetspolitiskt motiverad åtgärd finner vi icke rimlig. Enligt vår mening bör en motsvarande sänkning genomföras i fråga om den direkta statsskatten.

Vi anser därför, att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

dels att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 193, antaga det vid propositio-

nen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. samt 5 § förordningen den 26 februari 1954 (nr 72) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker och vin;

dels att riksdagen måtte uttala, att vid 1957 års riksdag en sänkning av den direkta statsskatten för fysiska personer bör ske med ungefär samma belopp, för helt budgetår räknat, varmed den nu företagna höjningen av omsättningskatten för spritdrycker beräknas öka statsinkomsterna.

Slutligen får utskottet hemställa, att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning

Särskilt yttrande

av herrar *Werner* och *Vigelsbo*, som anfört följande:

Syftet med den föreliggande propositionen anges vara att söka begränsa eller minska den efter motbokssystemets slopande starkt stegrade spritkonsumtionen i landet.

Det bör dock klart framhållas att den föreslagna höjningen av spritpriserna i och för sig icke torde komma att medföra de i propositionen antydda förväntningarna i nykterhetspolitiskt syfte. För att hejda spritmissbruket synes det ofrånkomligt att jämte höjningen av spritpriserna även tillgripa restriktiva åtgärder i syfte att göra spriten mera svårtillgänglig framförallt för ungdomen och för vanemissbrukare. Härvid bör åldersgränsen 18 år för rätten att såsom ombud inköpa sprit omedelbart höjas till 21 år. Vidare bör kortare öppethållande och total stängning av spritutminuteringsställena vissa dagar såsom under lördagar, helgdagsaftnar och möjligen avlöningsdagar genomföras. Bättre kontroll och vård av alkoholskadade med effektiv möjlighet att avstänga dem från möjligheten att själva eller genom s. k. langning anskaffa sprit bör allvarligt prövas. De nykterhetsvårdande åtgärderna måste bli föremål för en effektiv upprustning.

Med den föreslagna höjningen av spritpriserna följer otvivelaktigt vissa icke önskvärda konsekvenser. Det måste allvarligt befaras att notoriska spritmissbrukare snabbare och i ökad storleksordning kommer att förbruka sin inkomst på spritköp, varigenom, vid fall av försörjningsplikt, en nödvändig försörjning undandrages familjerna. Att genom snabba och framkomliga åtgärder söka hindra att detta blir följd, bör därför vara en angelägen uppgift. Trots de betänkligheter som kan resas rörande dessa och andra ej önskvärda befarade följdverkningar, så har vi ej velat motsätta oss ett bifall till den föreliggande propositionen. Härtill knytes dock den bestämda förväntningen att de av oss ovan skisserade och i övrigt påkallade restriktiva åtgärderna snarast genomföres.